ትንቢተ አብድዩ

መግቢያ

ጸሐፊው

ይህን መጽሐፍ የጻፈው አብድዩ ሲሆን፣ የስሙ ትርጉም "የእግዚአብሔር አገልጋይ" ማለት ነው:: "አብድዩ" የሚለው ስም በዚያን ጊዜ የተለመደ ስም ነበር (1ነገ 18፥3-16፤ 1ዜና 3፥21፤ 7፥3፤ 8፥38፤ 9፥16፤ 12፥9፤ 27፥19፤ 2ዜና 17፥7፤ 34፥12፤ ዕዝ8፥9፤ ነህ10፥5፤ 12፥25 ይመ):: የአባቱም ስም ሆነ የትውልድ ቦታው የት እንደ ሆነ አልተገለጸም::

የተጻፈበት ጊዜና ቦታ

የተጻፈበትን ጊዜና ቦታ ለይቶ የማወቁ ጉዳይ አከራካሪ (አነጋጋሪ) ነው:: ትንቢቱ የተጻፈበትን ጊዜ ለማወቅ በቊ11-14 ላይ የተጻፈውን ሐሳብ፣ በእስራኤል ታሪክ ውስጥ ጉልሕ ስፍራ ካላቸው ቀጥሎ ከተጠቀሱት ሁለት ድርጊቶች ከአንዱ ጋር ማገናዘብ ያስፈልጋል::

1. በኢዮራም ዘመነ መንግሥት ፍልስጥኤማውያንና ዐረቦች በኢየሩሳሌም ላይ ያደረጉት ወረራ (853-841 ዓ.ቅ.ክ.)፤ 2ነገ 8፥20-22፤2ዜና21፥8-20 ይመ:: ከዚህ አንጻር ሲታይ አብድዩ ኤልሳዕ በነበረበት ዘመን ነበር ማለት ነው::

2. ባቢሎናውያን በኢየሩሳሌም ላይ ያደረጉት ወረራ (605-586 ዓ.ቅ.ክ)፤ ይህ ከሆነ አብድዩ ኤርምያስ በነበረበት ዘመን ነበረ:: ይኸኛው አማራጭ የበለጠ አሳማኝ ይመስላል:: በአብ ከቁ1-9 እና በኤር49፥7-22 መካከል ያለው መመሳሰል፣ ብዙ ሰዎች በአብድዩና በኤርምያስ መጽሐፍ መካከል አንድ ዐይነት መደጋገፍ አለ ብለው ለመናገር ምክንያት ሆኖአቸዋል፤ ሆኖም ሁለቱም ነቢያት ለኛ ካልታወቀ ከአንድ የጋራ ምንጭ በመቅዳት ጽፈውም ሊሆን ይችላል::

የመጽሐፉ ወጥነትና መሪ ሐሳቡ

የዚህን አጭር ትንቢት ወጥነት በሚመለከት እንድንጠራጠር የሚያደርገን የጐላ ምክንያት የለም:: የመጽሐፉ መሪ ሐሳብ፣ በነበራት ጸጥታና ሰላም የታበየችው ኤዶም እስራኤል በባዕዳን ኀይል በመ ጥፋቷ ደስ መሰኘቷን የሚያመለክት ነው:: ስለዚህ ኤዶም በዚህ ሁኔታ በእስራኤል መጥፋት ተባባሪ በመሆንዋ፣ የእግዚአብሔር ቊጣ በላይዋ ይመጣል፤ እርሷ ራሷ ትጠፋለች፤ ነገር ግን የጽዮን ተራራና እስራኤል ከጥፋት ይድናሉ፤ የእግዚአብሔርም መንግሥት ድል ያደርጋል::

ኤዶም በእስራኤል ላይ የፈጸመችው የጠላትነት ድርጊት የእስራኤልን ዕድሜ አራዝሞታል:: በእስራኤልና በኤዶም መካከል ያለውን ግንኙነት ለመገንዘብ ቀጥሎ የተጠቀሱትን የመጽሐፍ ቅዱስ መረጃዎች መመልከቱ ጠቃሚ ነው:: ዘፍ27፥41-45፤ 32፥1-21፡33፡36፤ ዘፀ15፥15፤ ዘኁ20፥14-21፤ ዘዳ2፥1-6፤23፥7፤ 1ሳሙ22ን ከመዝ52ጋር፤ 2ሳሙ8፥13-14፤ 2ነገ8፥20-22፤ 14፥7፤ መዝ83፤ ሕዝ35፤ ኢዮ3፥18-19፤ አሞ1፥1-12፤ 9፥1::)

ኤዶማውያን ከእስራኤላውያን ጋር የተዛመዱ ስለሆኑ (ቊ10) በጠላትነት መቆማቸው በእጅጉ የሚያስ ወቅሳቸው ነው:: ኤዶም እስራኤልን ለመርዳት ወደ ኋላ ማለትዋና ያሳየችው ግልጽ ተቃውሞ ሙሉ በሙሉ የሚያስጠይቃት ነው:: እግዚአብሔር ዔሳውን (መጥላቱ) (ዘፍ 25፥23፤ ሚል1፥3፤ ሮሜ9፥13) በምንም መንገድ ኤዶማውያንን ነጻ ሊያደርጋቸው አይችልም:: ኤዶም በተራራ ላይ ባሉት ምሽጎችዋ የተመካች ቢሆንም፣ ከዚያ ትወርዳለች፤ ትበዘበዛለችም:: እስራኤል ግን እግዚአብሔር ከእርስዋ ጋር በመሆኑ ብልጽግናዋ ይበዛል::

አስተዋፅኦ

1 ርእስና መግቢያ (1)

2 በኤዶም ላይ የተነገረ ፍርድ (2-14)

- ሀ. ኤዶም እንደምትጠፋ መገለጹ (2-7)
  1. መዋረዷ (2-4)
  2. ፍጹም መደምሰሷ (5-7)
- ለ. የኤዶም መጥፋት እርግጠኛነት (8-14)
  1. ኀፍረቷና ጥፋቷ (8-10)
  2. በእስራኤል ላይ የፈጸመችው በደል (11-14)

3 የጌታ ቀን (15-21)

- ሀ. ፍርድ በአሕዛብ ላይ፣ ትድግና ግን ለጽዮን (15-18)
- ለ. የእግዚአብሔር መንግሥት መመሥረት (19-21)

የአብድዩ ራእይ፤

1 ጌታ እግዚአብሔር ስለ ኤዶም እንዲህ
ይላል፤
ከእግዚአብሔር ዘንድ መልእክት ሰምተናል፤
መልእክተኛውም ወደ አሕዛብ ተልኮ እንዲህ
ብሎአል፤
"ተነሡ፤ እርሷን ለመውጋት እንውጣ::"
2 "እነሆ፤ በአሕዛብ መካከል ታናሽ አደርግሃለሁ፤
እጅግ የተናቅህ ትሆናለህ::
3 አንተ በሰንጣቃ[ሀ] ዐለት ውስጥ የምትኖር፣
መኖሪያህንም በከፍታ ስፍራ ያደረግህ፣
ለራስህም፣
'ማን ወደ ምድር ሊያወርደኝ ይችላል?' የምትል፣
የልብህ ትዕቢት አታልሎሃል::
4 እንደ ንስር መጥቀህ ወደ ላይ ብትወጣ፣
ጎጆህንም በከዋክብት መካከል ብታደርግ፣
ከዚያ አወርድሃለሁ"
ይላል እግዚአብሔር::
5 "ሌቦች ወደ አንተ ቢመጡ፣
ዘራፊዎችም በሌሊት ቢገቡ፣
የሚሰርቁት የሚፈልጉትን ያህል
ብቻ አይደለምን?
ወይን ለቃሚዎች ወደ አንተ ቢመጡ፣
ጥቂት ቃርሚያ አይተዉምን?
አንተ ግን ምንኛ ጥፋት ይጠብቅሃል!
6 ዔሳው ግን እንዴት ተዘረፈ?
የሸሸገውስ ሀብት ምንኛ ተመዘበረ!
7 ወዳጆችህ ሁሉ ወደ ድንበር ይገፉሃል፤
ጓደኞችህ ያታልሉሃል፤ ያሸንፉሀማል፤
እንጀራህን የበሉ ወጥመድ ይዘረጉብሃል፤[ለ]
አንተ ግን አታውቀውም::
8 "በዚያ ቀን ጥበበኛ ሰዎችን ከኤዶም፣
አስተዋዮችንም ከዔሳው ተራሮች አልደመ
ስስምን?"
ይላል እግዚአብሔር ::
9 ቴማን ሆይ፤ ተዋጊዎችህ ይደነግጣሉ፤
በዔሳውም ተራሮች ያለ ሁሉ፣
ተገድሎ ይጠፋል::
10 በወንድምህ በያዕቆብ ላይ ስላደረግኸው ግፍ፣
በዕፍረት ትሸፈናለህ፤
ለዘላለምም ትጠፋለህ::
11 እንግዶች ሀብቱን ዘርፈው ሲሄዱ፣
ባዕዳንም በበሮቹ ሲገቡ፣
በኢየሩሳሌምም ላይ ዕጣ ሲጣጣሉ፣
በዚያ ቀን ገለልተኛ ሆነህ ተመለከትህ፣
አንተም ከእነርሱ እንደ አንዱ ሆንህ::
12 ክፉ ቀን በገጠመው ጊዜ፤
በወንድምህ ሥቃይ መደሰት አልነበረብህም፤
በጥፋታቸው ቀን፣ የይሁዳ ሕዝብ ሲያዝኑ
ሐሤት ማድረግ አልነበረብህም፤
በጭንቀታቸውም ቀን፣
በትዕቢት ልትናገር አይገባህም ነበር::
13 በጥፋታቸው ቀን፣
በሕዝቤ በር መግባት የለብህም ነበር፤
በጥፋታቸው ቀን፣
በጭንቀታቸው መደሰት አልነበረብህም፤
በጥፋታቸው ቀን፣
ሀብታቸውን መዝረፍ አይገባህም ነበር::
14 ስደተኞቻቸውን ለመግደል፣

[ሀ] 3 ወይም *በሴላ*
[ለ] 7 የዚህ ሐረግ የዕብራይስጡ ትርጓሜ ዉርግጠኝነት አይታወቅም::

1፥1 ዘፍ25፥14፤ ኢሳ1፥1፤11፥14፤ 18፥2፤34፥11፤ 63፥1-6፤ኤር6፥4-5፤ 49፥7-22፤ሕዝ25፥12-14፤32፥29፤ አሞ1፥11-12
1፥2 ዘኍ24፥18
1፥3 2ዜና25፥11-12፤ኢሳ16፥1፡6
1፥4 ኢዮ20፥6፤ ኢሳ10፥14፤14፥13
1፥5 ዘዳ4፥27፤ 24፥21፤ኢሳ24፥13
1፥7 መዝ41፥9፤ ኤር30፥14
1፥8 ኢዮ5፥12፤ ኢሳ29፥14
1፥9 ዘፍ36፥11፡34
1፥10 መዝ137፥7፤ ሕዝ25፥12-14፤35፥9፤ ኢል3፥19፤ አሞ1፥11-12
1፥11 ኢዮ6፥27፤ ሕዝ24፥6፤አሞ1፥6
1፥12 ኢዮ31፥29፤ መዝ137፥7፤ ምሳ17፥5፤24፥17፤ ሕዝ25፥6፤35፥15፤ ሚክ4፥11፤7፥8
1፥13 ሕዝ35፥5
1፥14 1ነገ18፥4

1፤ *ራእይ*፤ በብሉይ ኪዳን ከእግዚአብሔር የሆነውን መገለጥ ለማመልከት አገልግሎት ላይ የዋለ አገላለጽ ነው:: *አብድዩ*፤ በመግቢያው ላይ "ጸሐፊ" የሚለውን ይመ:: *ሰምተናል (እኛ)*፤ የሚለው ቃል (1) በአርታኢነት ጽሑፉን ያዘጋጁትን ወይም (2) ነቢዩ ራሱን ከእስራኤል ሕዝብ ጋር አንድ አድርጎ በመቍጠር የተናገረውን ወይም (3) ሌሎች ነቢያት በኤዶም ላይ የተናገሩት የፍርድ ቃል ሊሆን ይችላል:: በዚህም ሆነ በዚያ የሚቀጥሉት ጥቅሶች በቍ2 ለሚጀምረው ለአብድዩ ትንቢታዊ መልእክት መድረክ አመቻችተዋል:: *መልእክት*፤ ወይም ዜና ማለት ነው:: ኤዶምን ለመውጋት እንዲነሡ ጥሪ ያደርግ ዘንድ መልእክተኛ ወደ አሕዛብ ተልኮአል፤ የተላከውም በአንዳንድ የኤዶም ተባባሪዎች መካከል ሤራ በመካሄዱ ሳይሆን አይቀርም (ቍ7 ይመ):: ኤዶም ተራሮች ላይ ባሉ ምሽጎችዋና ጠቢብ በሆኑ ሰዎችዋ ብትታመንም (ቍ2-4፡8-9)፣ የእስራኤል ጠላት ስለሆነች አብድዩ የእግዚአብሔርን ፍርድ በእርሷ ላይ ዐውጆአል::

2፤ *ታናሽ አደርግሃለሁ*፤ "ቈራርጬሃለሁ" ከሚለው የመደበኛ ቋንቋ ካልሆነ አነጋገር ጋር ይህን ያነጻጽሩ::

3፤ *በዐለት*፤ አማራጭ ትርጕሙን ይመ:: ሴላ የኤዶም ዋና ከተማ ነበረች:: ምናልባት በኋላ ፔትራ የተባለችው ድንጋያማ ስፍራ ስትሆን ከሙት ባሕር በስተደቡብ ጫፍ ሰማንያ ኪሎ ሜትር ያህል ርቃ ትገኛለች:: የሴላም ሆነ የፔትራ ትርጕም "ዐለት" ወይም "ቀጥ ያለ ገደል" ማለት ነው፤ የ2ነገ 14፥7 ማብ ይመ::

4፤ *ንስር*፤ ኵሩና የተዋበ ወፍ ሲሆን፣ በብርታት፣ ሩቅ ያለውን በማየትና በፈጣንም በራሪነቱ የሚታወቅ ነው:: *በከዋክብት*፤ የማይደረስባቸውን ታላላቅ ተራሮችን ለማመልከት የገባ ግነታዊ አገላለጽ ነው::

5፤ *ሌቦች...ወይን ለቃሚዎች*፤ በኤዶም ላይ የተነገረውን ተመሳሳይ ንግር በኤር 49፥9 ይመ::

6፤ *የሸሸገውስ ሀብት*፤ ዲዮዶረስ ሲኩለስ የተባለ የጥንት ግሪክ ጸሓፊ፣ ኤዶማውያን በንግድ ያከማቹትን ሀብት ከዐለት በተሠራ ጋን ውስጥ ያስቀምጡ እንደነበረ ጽፎአል::

7፤ *ወጥመድ ይዘረጉብሃል*፤ በዕብራይስጡ ይህ አባባል፣ በሚተማመኑ የቅርብ ወዳጆች መካከል የተፈጠረውን ክሕደት ያመለክታል፤ አማራጭ ትርጕሙን ይመ ፤ በአንድ ማእድ አብረው የበሉ ሁሉ ወዳጆች ናቸው፤ (የመዝ41፥9 ማብ ይመ)::

8፤ *በዚያ ቀን*፤ ኤዶም የምትጠፋበት ቀን ማለት ነው፤ ይሁን እንጂ ቃሉቱ የሥነ ፍጻሜን ሐሳብ ያንጸባርቃሉ፤ በብሉይ ኪዳን የትንቢት ቃል የኤዶም ስም ሲጠቀስ፣ እግዚአብሔርንና የእርሱን መንግሥት የሚቃወሙትን የዓለም ኀይላት ይወክላል፤ በእርሷ ላይ የተላለፈው ፍርድ ከወዲሁ የሚያመለክተው እግዚ አብሔር በዚያው ቀን እንዲህ ያሉ ተቃዋሚዎችን ሁሉ ፈጽሞ እንደሚደመስስ ነው:: *ጥበበኛ ሰዎችን*፤ ኤዶም ለሰላሟና ለደህንነቷ የተመካችባቸውን የሚያመለክት ነው (ኤር49፥7 ይመ):: ከኢዮብ ባልንጀሮች አንዱ የነበረው ኤልፋዝ ቴማናዊ ነው:: ቀጥሉ ያለውን ማብ ይመ:: *ከዔሳው*፤ የኤዶም ሌላ ስሙ ነው (ዘፍ36፥1 ይመ)::

9፤ *ቴማን*፤ በኤር 49፥7፡20 እንዳለው መላው ኤዶምን የሚያመ ለክት ነው (አሞ1፥12 ይመ):: "ቴማን" ማለት ደቡብ ማለት ሲሆን ስሙ ኤዶም በደቡብ በኩል ያለ ምድር መሆኑን ሊያመ ለክት ይችላል፤ ይሁን እንጂ አንዳንዶች ቴማንን ከፔትራ በስተ ምሥራቅ ከአራት እስከ አምስት ኪሎ ሜትር ርቀት ላይ ከምት ገኘው ታዊላን ጋር ያመሳስላሉ::

10፤ *በወንድምህ በያዕቆብ*፤ የኤዶም ወንጀል ከባድና የማ ይታለፍ ነው፤ ምክንያቱም የተፈጸመው በደል ወንድም በሆነ ሕዝብ ላይ ነበር:: *በዕፍረት ትሸፈናለህ*፤ ብዙውን ጊዜ ዕፍረት ከዕራ ቍትነት ጋር የተያያዘ ስለሆነ፣ አስገራሚ አገላለጽ ነው:: በመግ ቢያው ላይ "የተጻፈበት ዘመንና ቦታ" የሚለውን ይመ::

11፤ *እንግዶች...ባዕዳንም*፤ እነዚህ ቃላት የኤዶምን ኀጢ አት አጕልተው የሚያሳዩ ናቸው፤ የወንድምን ተግባር ሳይሆን (ቍ12) የባዕድን ሥራ ፈጽሞአልና::

12-14፤ በኤዶም ክፋት ላይ የተጠቀሰ የግሣጼ ቃል ነው:: በዚህ ክፍል የተጠቀሱት ስምንት የተግሣጽ ቃሎች ከአጠቃላዩ ተነሥተው ወደ ተወሰነው ወደ አንዱ የመጡ ናቸው:: ይሁዳ

በመንታ መንገድ መጠባበቅ አይገባህም ነበር፣
በጭንቀታቸው ቀን፣
የተረፉትን አሳልፈህ መስጠት አልነበረብህም።
15 “በአሕዛብ ሁሉ ላይ፣
የእግዚአብሔር ቀን ደርሶአል፤
አንተ እንዳደረግኸው፣ በአንተም ላይ ይደረጋል፤
ክፉ ሥራህም በራስህ ላይ ይመለሳል።
16 እናንተ በቅዱሱ ተራራዬ እንደ ጠጣችሁ፣
አሕዛብ ሁሉ ዘወትር ይጠጣሉ፤
ይጠጣሉ፤ አብዝተውም ይጠጣሉ፤
ከዚህም በፊት እንዳልሆኑት ይሆናሉ።
17 ነገር ግን በጽዮን ተራራ ነጻ መውጣት ይሆናል፤
የያዕቆብ ቤትም እርሷ የተቀደሰች ትሆናለች፤
ርስታቸውን ይወርሳሉ።
18 የያዕቆብ ቤት እሳት፣
የዮሴፍም ቤት ነበልባል ይሆናል፤
የዔሳው ቤት ገለባ ይሆናል፤
ያቃጥሉታል፤ ይበሉትማል፤

1፥15 ኤር46፥10፤ 50፥29፤ ሕዝ30፥3፤ ኢል2፥31፤ አሞ5፥18፤ዕን2፥8
1፥16 ዘፀ15፥17፤ ኢሳ51፥17፤ ኤር25፥15፤ 49፥12፤ሰቆ4፥21-22፤ ሕዝ25፥12-14
1፥17 መዝ69፥35፤74፥2፤ ኢሳ4፥3፤14፥12፤ ኢል2፥32፤ አሞ9፥11-15፤ ዘካ8፥12
1፥18 ኢሳ1፥31፤ ኤር49፥10፤ ዘካ12፥6
1፥19 ዘኍ1፥36፤ ኢሳ11፥14፤ኤር31፥5
1፥20 1ነገ17፥9-10 ፤ኤር33፥13 ፤ሉቃ4፥26 ራእ11፥15

ከዔሳው ቤት የሚተርፍ፣ አይኖርም።”
እግዚአብሔር ተናግሮአል።
19 የኔጌብ ሰዎች፣
የዔሳውን ተራራ ይይዛሉ፤
ከተራራው ግርጌ ያሉ ሰዎችም፣
የፍልስጥኤማውያንን ምድር ይወርሳሉ፤
የኤፍሬምንና የሰማርያንም ዕርሻ ይይዛሉ፤
ብንያምም ገለዓድን ይወርሳል።
20 በከነዓን ያለው ይህ የእስራኤል ስደተኞች
ወገን፣
እስከ ሰራጵታ ያለውን ምድር ይወርሳል፤
በሰፋራድም ያሉ የኢየሩሳሌም ስደተኞች፣
የኔጌብን ከተሞች ይወርሳሉ።
21 የዔሳውን ተራሮች ለመግዛት፣
ነጻ አውጪዎች ወደ ጽዮን ተራራ ይወጣሉ፤
መንግሥቱም የእግዚአብሔር ይሆናል።

1፥21 ዘዳ28፥29፤መሳ3፥9፤መዝ22፥28፤47፥9፤66፥4፤ዳን2፥44፤ ዘካ14፥9፡16፤ሚል1፥14፤

ክፉ ዕጣ በገጠመው ጊዜ ኤዶም ያሳያውን ሁኔታ ለመረዳት ሕዝ 35፥13 እና መዝ137 ይመ።

15፤ *በአሕዛብ ሁሉ ላይ የእግዚአብሔር ቀን ደርሷል፤* “በዚያ ቀን” (ቍ8)፣ በሚለው ሐረግ ውስጥ ሥነ ፍጻሜን የሚያመለክት ጭላንጭል ካለ፣ እዚህ ላይ ብርቱ የጨረርን ብርሃን ያመለክታል፤ የእግዚአብሔርን ቀን ፍርድን በኤዶም ላይ ብቻ ሳይሆን ኤዶምንም ጨምሮ ፍርድን በአሕዛብ ላይ ሲያመጣ ድነትን ግን ለያዕቆብ ቤት ያመጣል። *በራስህ ላይ፤* ኤዶም በእግዚአብሔር ሕዝብ ላይ ለፈጸመችው ክፋት በምላሹ የአጸፋ ቅጣት እንደሚያገኛት ከቍ 11-14 በዝርዝር ተጽፎአል። ሕዝቅኤል በም35 ላይ ኤዶምን ማውገዙ ለሚፈጸመው ማንኛውም በደል ተመሳሳይ ቅጣት እንደሚሰጥ ያመለክታል።

16፤ *እንደጠጣችሁ፤* ኤዶማውያን ቅዱሱን ተራራ በስካርና በፈንጠዝያ እንዳረከሱት ሁሉ አሕዛብም እንዲሁ ይጠጣሉ፤ ደግሞም ይጠጣሉ። ይሁን እንጂ የሚጠጡት መራራውን የእግዚአብሔር ፍርድ ነው፤ ይህንንም ያለማቋረጥ እንዲጠጡት ይደረጋል። በቅጣት ስለ መጠጣታቸው የሚያመለክተውን ኤር25፥15-16፤49፥12 ይመ።

17፤ *ነገር ግን በጽዮን ተራራ ነጻ መውጣት ይሆናል፤* ከዚህ ጥቅስ ጀምሮ በያዕቆብ ቤት ያለው በረከት ተጠቅሶአል። ሥነ ፍጻሜን የሚያመለክቱ ጥቅሶች ጣምራ ፍች አላቸው፤ በእግዚአብሔር ጠላቶች ፍርድን ለእግዚአብሔር ሕዝብ ግን በረከትን ያመለክታሉ።

18፤ *የያዕቆብ ... የዮሴፍም፤* ቀደም ብሎ እግዚአብሔር ሌሎችን አሕዛብ ተጠቅሞ፣ኤዶምን እንደሚያጠፋ ተጠቅሶአል፤ ቍ7፤ አሁን ግን በእግዚአብሔር ሕዝብ እንደሚፈጸም ተገልጾአል። *የሚተርፍ አይኖርም፤* ለዔሳው የተነገረው የመጨረሻው ቃል፣ የእርሱ ሕዝብ ወይም ቤቱ ፈጽሞ እንደሚጠፋ ነው፤ ስለዚህ የሚተርፍ ኤዶማዊ አይኖርም ማለት ነው፤ ሆኖም አሞ 9፥12ን ከሐዋ15፥17 ጋር ያነጻጽሩ፤ የአሞ 9፥12 ማብ ይመ።

19፤ *ሰዎችም...ይይዛሉ፤* ኤዶም ሙሉ በሙሉ ከተደመሰሰ በኋላ ሌሎች የኤዶምን ግዛት ይይዛሉ፤ እነማን እንደሆኑ ግልጽ በሆነ መንገድ ባይጠቀስም፣ በሚቀጥሉት ጥቅሶች እንደሚታየው የእስራኤል ቅሬታዎች ሊሆኑ እንደሚችሉ ነው። *ኔጌብ፤* የዘፍ12፥9 ማብ ይመ። *የፍልስጥኤማውያን፤* የዘፍ10፥14ማብ ይመ፡ *ገለዓድን፤* የዘፍ31፥21፤ የማሕ4፥1 ማብ ይመ።

20፤ *ሰራጵታ፤* የ1ነገ17፥9 ማብ ይመ። *ሰፋራድ፤* በትንሹ እስያ ያለችው ሳርዲስ የዛሬዪቱን ቱርክ ያመለክታል ተብሎ የሚታመን ሲሆን አንዳንዶች ደግሞ የግሪክን ከተማ እስፓርታን ሊያመለክት ይችላል ይላሉ።

21፤ *ነጻ አውጪዎች፤* ነቢዩ እስካሁን በጽዮን ዙሪያ ያለውን መሬት ስለመያዝ ሲያትት ቆይቶ፣ አሁን ደግሞ ማእከል ወደ ሆነው ነገር ዘወር አለ። “ነጻ አውጪዎቹ” ከጽዮን ተራራ ወጥተው የዔሳውን ተራሮች ይገዛሉ። የጽዮን ተራራ ከዔሳው ተራሮች ላቅ ብሎ ክቡር ሆኖአል። አቻ የሌለው መሲሕ በመጨረሻ በአሻጋሪ እንዲታይ ሆኖአል። *መንግሥቱም የእግዚአብሔር ይሆናል፤* የትንቢቱ መደምደሚያና የታሪክ ፍጻሜ ነው። የመጽሐፍ ቅዱስም የመጨረሻው መጽሐፍ ይህንኑ ሐሳብ ያስተጋባል (ራእ11፥15)።